

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Nietzsche – odkaz věčného návratu téhož
Eva Kautová

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická
Katedra filozofie
Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce
Nietzsche – odkaz věčného návratu téhož
Eva Kautová

Vedoucí práce:

PhDr. Jaromír Murgaš CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017 .....

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 Nietzsche kritik.....	2
2. 1 Kritika křesťanství.....	2
2. 2 Smrt Boha.....	3
2. 2. 1 Nietzscheův nihilismus a popření západní tradice.....	5
2. 2. 2 Amor fati.....	5
2. 2. 3 Nietzsche a čas.....	6
2. 2. 4 Nadčlověk a poslední člověk.....	7
3 Věčný návrat téhož a jeho první formulace.....	8
3. 1 Radostná věda.....	9
3. 1. 1 Věčný návrat téhož v Radostné vědě.....	10
3. 2 Nietzsche a Zarathustra.....	11
3. 2. 1 Duch pomsty (tíže).....	11
3. 2. 2 Zarathustra – zvěstovatel smrti Boha.....	13
3. 2. 3 Zarathustra a nadčlověk.....	14
3. 2. 4 Zjevení „věčného návratu téhož“ a životní vzestup.....	16
4 Závěr.....	22
5 Seznam použité literatury.....	23
7 Resumé.....	24

1 Úvod

Filosofa Fridricha Wilhema Nietzscheho a jeho stěžejní myšlenku „Věčného návratu téhož“ jsem si pro svou Bakalářskou práci vybrala z důvodu kontraverznosti Nietzscheových myšlenek, jeho úžasného využívání jazyka a používání dvojsmyslnosti. Lidé stále hledají odpovědi, jaký má smysl náš život, jaký je cíl naší cesty, existuje „něco“ po smrti a zda existuje Bůh. Strach ze smrti má snad každý člověk, a věřit, že smrtí náš život nekončí, nám dává naději. Nietzscheho myšlenky jsou mi blízké. Víra v Boha, a nejen toho křesťanského, se může zvrtnout ve fanatismus. Jakákoliv víra v Boha a jeho slepé následování, nás nutí jen slepě „přítakávat“ a brzdí náš rozvoj. V historii i v současnosti se dá najít spousta příkladů zneužití nejen křesťanské víry.

Fridrich Wilhem Nietzsche se narodil 15. října 1844 v Röckenu. Jeho otec byl protestantský pastor, který zemřel, když byl Nietzsche ještě malý. Vyrůstal se sestrou a matkou, která byla velmi tvrdá a neuměla projevovat mateřskou lásku. Nietzsche byl osamělý už jako dítě. Nietzscheho dětství ovlivnilo jeho tvorbu. Další faktor, který zřejmě ovlivnil jeho myšlení byla nemoc, která mohla za jeho duševní později i tělesné problémy. Zemřel v roce 1900.

Nietzsche, nejen že se zabýval filosofií, kterou kritizuje celou minulost, ale položil základ nové životní filozofii. Nietzsche byl psycholog, který umí mistrně analyzovat duši. Odkrývá její dvojrstevnost.¹

Nietzsche sám o sobě napsal: „*Znám svůj úděl. S mým jménem bude jednou spojována vzpomínka na cosi nesmírného – na krizi, jaké na Zemi nebylo, na nejhlubší kolizi svědomí, na rozhodnutí vyvolané proti všemu, v co se doposud věřilo, co se požadovalo, co bylo posvátné, Nejsem člověk, jsem dynamit.*“² Jeho díla jsou jako dynamit a dodnes jsou spolu s jeho tajemným životem předmětem diskuzí.

Jako první knihu jsem si přečetla *Ecce homo*. Nietzsche vysvětluje, co ho vedlo k napsání jeho knih a proč je takový, jaký je. Knihu aforismů z jeho druhého období *Radostnou vědu* a třetího období *Zarathustru*, jsem si nejdříve přečetla bez studia interpretací. Pak jsem tyto knihy přečetla ještě jednou, po prostudování interpretací jeho textů. Tím jsem si udělala představu, zda je možné, pochopit Nietzscheho texty i bez znalostí interpretací.

---

1 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 8 – 9.

2 Nietzsche, F. *Ecce homo*, s. 149.

Ve své práci nejdříve představím základní myšlenky Fridricha Nietzscheho, které přímo souvisí s „Věčným návratem téhož“. Hlavní část mé práce se bude týkat knihy Zarathustra, kde se pokusím analyzovat jeho myšlenku „Věčného návratu téhož“ a nejen tu, jelikož všechny jeho myšlenky směřují k myšlence „věčného návratu téhož.“ V práci použiji analýzy a interpretace výkladů použitých děl. Cílem mé práce je specifikovat pojetí života podle Nietzscheho, které „stojí za“ a „naplňuje“ „věčný návrat. Další otázkou na kterou se pokusím najít odpověď, je to, by si měli čtenáři z Nietzscheho děl odnést k pochopení vlastního života.

2 Nietzsche kritik

Fridrich Nietzsche byl a stále je velmi diskutovaný filosof, který se snažil přehodnotit západní hodnoty. Kritizoval křesťanství, morálku, znehodnocoval západní tradice a o dějinách hovořil jako o omylu. Ani metafyziku neušetřil své polemice. Předpovídal evropský nihilismus a hledal z něj východisko. Je představitelem a zastáncem evropského nihilismu.³ Jedna z hlavních a nejtěžších myšlenek Fridricha Nietzscheho je „myšlenka věčného návratu téhož“. Tato myšlenka se poprvé objevila roku 1881 v neveřejném deníkovém zápise.⁴ O rok později Nietzsche myšlenku „věčného návratu téhož“ prezentuje v díle Radostná věda a ještě více je rozebrána v nejznámějším Nietzscheho díle Tak pravil Zarathustra.⁵

2.1 Kritika křesťanství

Nietzsche byl velký kritik křesťanství. Jeho věta z knihy Antikrist „Křesťanství bylo doposud největším neštěstím lidstva“ jasně vyjadřuje jeho postoj. Křesťanství je založeno na vyvolávání pocitu viny věřících a následném trestu. Pocit viny člověka oslabuje, snižuje mu sebedůvěru, a snaží se vzbudit nenávisť vůči vlastní přirozenosti. Odděluje od sebe tělo a duši, kde duše je prioritou, z důvodu její nesmrtelnosti. Nesmrtelností se zakrývá konec lidského bytí a tím dochází k znehodnocení reálného světa. Křesťanství je pokrytecké a snaží si upevnit hlavně svojí moc. Nietzsche zastává myšlenku, že křesťanství vyvolává svým učením v člověku pocit viny.

---

3 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 8.

4 Novák A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 12.

5 Tamtéž, s. 35 – 36.

Člověk má pocit, že Bohu „něco“ dluží a proto musí respektovat jeho morální hodnoty a žít podle Božího diktátu.⁶

Nesmrtelností se zakrývá konec lidského bytí a tím dochází k znehodnocení reálného světa. Křesťanství je pokrytecké a snaží si upevnit hlavně svojí moc. Jak je tedy možné, že křesťanství se stále prosazuje? Antonín Mokrejš na tuto otázku odpovídá výstižně: „*jde o náboženství resentimentu, závisti a nenávisti, do krajnosti vystupňované sebelásky, jež odpovídá lidské lenosti a pohodlnosti a reprezentuje optiku stádního člověka*“.⁷ Svoji roli sehrálo i pronásledování a trest, který přišel, pokud se člověk nechtěl připojit ke křesťanství. Strach byl dalším nástrojem k prosazování křesťanství.⁸

Nietzsche kritizoval účel modlitby. V Radostné vědě je aforismus 128 – Hodnota modlitby. Modlitba byla vymyšlena pro lidi, kteří nevědí, co mají dělat na svatém místě. Nietzsche chápe modlitbu jako „*mechanické pohybování rtů, spojenou s namáháním paměti a přesně určenou polohou rukou a nohou a očí*“⁹ Modlitba slouží k zabavení a zklidnění věřících.

Náboženství nabízí lidem ucelený koncept světa ve kterém je život součástí vesmíru. Víra je založená na Bohu, který je nejvyšší představitel této víry. Bůh je „nadpřirozená“ bytost a „nadpřirozené“ se stává skutečnou a jedinou pravou hodnotou. „Nadpřirozené“ je to, co lidi přesahuje a z čeho mají strach. Proto by mělo dojít k proměně, jak píše Nietzsche ve své knize Antikrist.¹⁰

2.2 Smrt Boha

Bůh je mrtev! Tento Nietzscheův výrok úzce souvisí s jeho pohledem na náboženství. Náboženství dává pouhou iluzi pravdy, proto musíme změnit pohled na vlastní život a nenechat se klamat ideály, které máme zažité. Nejvyšší hodnotou je pro Nietzscheho „géníus“. Zbavíme-li se špatného svědomí, rozvine se naplno naše tvořivost.¹¹

---

6 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 25 – 27.

7 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 35.

8 Tamtéž, s. 35

9 Nietzsche, F. *Radostná věda*, s. 123.

10 Nietzsche, F. *Antikrist*, s. 131.

11 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 202-203.

Nietzsche nechal zemřít Boha. Vzal lidem jistotu. Proč? Jaký dopad by měla tato věta na člověka? Konec jistoty, konec morálních hodnot, otevřená otázka věčnosti. Kouba se domnívá, že Nietzsche mohl mít k Ježíšovi kladný vztah. Ježíš žil tak, jak učil a také tak zemřel. Ukazoval lidem, jak mají žít a nezemřel pro jejich vykoupení. Zásadní zvrat nastal s apoštolem Pavlem. Ten má na svědomí přítomnost spásy.¹²

Podle apoštola Pavla Ježíš zemřel, aby vykoupil hříšníky z jejich hříchů. Vzal na sebe trest, aby je přivedl zpět k Bohu. Smrt Ježíše byla pro Pavla nepřijatelná. Zvěsti o vzkříšení, probuzení se ze smrti, je to, co Pavel potřebuje. Nietzsche si pokládá otázku, zda opravdu ke vzkříšení Ježíše došlo. Protože, jestli Ježíš vzkříšen nebyl, jde pouze o klam a lež. Pavel si toho byl vědom. Důkazem vzkříšení je evangelium. Lidé chtějí věřit ve věčný život. Se světskými věcmi, jako je utrpení, hřích nebo smrt se apoštol Pavel vypořádal šalamounsky. Vzkříšen byl pouze vykoupěný duch Ježíše. Tělo bude vykoupěno na konci času, po posledním soudu. Základem Pavlova učení jsou dvě časové linie. První je přítomnost, která se odehrává na zemi, v našem těle. Druhý čas je budoucnost nebo-li věčnost. Tyto časy ubíhají společně. Až nastane druhé vzkříšení (vzkříšení těla) Ježíše Krista, přítomnost zanikne. Apoštol Pavel vidí Ježíše také jako soudce. Nový zákon vycházel ze vzkříšení a víry v Krista. Z toho nutně vyplývá, že porušení zákona věřícím může být vykoupěno. Tím se společnost rozdělila na věřící a nevěřící, na spasené a odsouzené.¹³

Lidé přijímají evangelia aby dosáhli věčného života. Víra ve věčný život pomáhá překonat strach ze smrti. Další „lákadlo“ je možnost vykoupěni svých hříchů. Křesťanský život neobsahuje, nenávisť, bolest, zlobu, ale ani smrt. Posmrtný život je věčný, plný blaženosti. Ale jen pro ty, kteří poslouchají ! A proč je pro Nietzscheho křesťanský nesmrtelný „posmrtný“ život nepřijatelný? Nietzschevi vadí křesťanská morálka, která popírá lidství. Věčný život se odehrává mimo realitu světa, tedy našeho bytí. Když nechá Zemřít Boha, zemřou i jeho morální hodnoty a nastává chaos. Jak se dostaneme ven z chaosu? „*Bůh stvořil člověka šťastného, volného, nevinného a nesmrtelného: náš skutečný život je nesprávný, odpadlý, hříšný život, existence – trest.....bolest, boj, práce, smrt jsou hodnoceny jako námitky proti životu, otazníky nad životem, jako cosi nepřirozeného.*“¹⁴

---

12 Kouba, P. *Nietzsche - filosofická interpretace*, s. 125 -126.

13 Kouba, P. *Nietzsche - filosofická interpretace*, s. 124 – 128.

14 Kouba, P. *Nietzsche - filosofická interpretace*, s. 133.

2. 2. 1 Nietzscheův nihilismus a popření západní tradice

Pavel Kouba definuje nihilismus takto: „*Nihilismus znamená přetržení věřivého pouta k nadřazené instanci, což vede k pokusu o absolutizaci subjektu a má nakonec za následek rozklad morálního chápání světa.*“¹⁵

Smrt boha a popření dosavadní morálky vede k vzestupu nihilismu. Nihilismus je ve své podstatě přehodnocení dosavadních tradic a hodnot. Dosavadní hodnoty v sobě vždy nihilismus skrývali, ale nyní vystoupily na povrch. Křesťanská morálka se postavila sama proti sobě.

Podporovala slabé, kteří se staví proti silnému životu. Bůh je ten, který nás vede k prázdnotě. Nihilismus je de facto most, mezi stavem, kdy svět byl bohem opuštěn a novou životní zkušeností. Pesimismus je podle Nietzscheho předstupeň nihilismu, nebo by se dalo říci, že je předzvěstí začínajícího nihilismu.¹⁶

Nietzsche vidí v přechodné době čtyři aspekty. Prvním aspektem je oživit původní stav světa, navrátit se ke křesťanství a tradičním západním hodnotám. Nedaří se najít nový životní směr. Pak následují tři afekty, kterými jsou ničení, soucit a opovržení. Posledním aspektem je katastrofa. Člověk již přehodnotil svoje hodnoty a tradice a je připraven přijmout učení „věčného návratu téhož“¹⁷

„*Nihilismus tedy může překonat sám sebe, může od stavu nicotnosti člověka v nicotném světě přejít k „vytváření nových bohů“, stát se božskými jen tehdy, pochopí – li a přijme – li plně své vlastní poznání, že samo bytí, sama substancialita poznání jako identity nadmyslových pojmů je jen součástí zdánlivého světa.*“¹⁸

2. 2. 2 Amor fati

Amor fati staví člověka člověka před dvě životní moudrosti:

První je v tom, že člověk musí přijmout takový jaký je. Přijmout svoji sílu a dispozice ale i nedostatky. Ze všeho, čeho se nám nedostává a čím nejsme vybaveni, chápat jako úděl, úkol, výzvu.

---

15 Tamtéž, s. 143.

16 Fink, E, *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 178.

17 Fink, E, *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 180.

18 Hrbek, M. „*Smrt Boha*“ v *Nietzschově filosofii*, s. 125.

Když se přijmeme se vším všudy, budeme schopni i z našich nedostatků udělat přednost. Nedostatky nám pak také budou přinášet podmínky k tvořivosti. Druhá moudrost hovoří o přijmutí také kromě svých předností a nedostatků to, co nám svět přináší, do jaké situace nás dostává. Není tím myšleno smíření, ale pochopení minulosti a přítomnosti jako stěžejní body pro budoucnost. Přijmutí našeho údělu bez výhrad je základ tvoření.¹⁹

Jak k oběma myšlenkám dospět? Prvním krokem je zbavit se dřívějších křivd, zatrpklosti, ponížení a zloby. Dalším krokem je zbavit se slabosti, která nás brzdí v našem úsilí. Člověk slabí se nechá ničit svými vzpomínkami, nedokáže se od ničeho odpoutat, vše ho uráží a neumí nic odmítnout. Tento stav je nazýván produktivním fatalismem. Nietzsche má pro tento stav zvláštní název „fatalismus ruského vojáka“.

„Teprve když člověk osvědčí dostatek síly a dokáže přijmout svůj úděl jako příležitost i výzvu k životní tvorbě, stává se fatalismus cestou k získání a vystupňování životní síly a tvořivosti života.“²⁰

Nietzsche tvrdí, že po smrti Boha svět ztratil svůj smysl a naději. Do světa je potřeba vložit nové těžiště – věčnost. Věčnost ve smyslu věčného opakování života. Veřejně formulovaná myšlenka „věčného návratu téhož“ se objevila v Radostné vědě. Učitel a zvěstovatel „věčného návratu téhož“ je Zarathustra v Nietzscheho díle Tak pravil Zarathustra. K pochopení myšlenky věčného návratu téhož, musíme nově pochopit pojem času - minulost, přítomnost a budoucnost.

2. 2. 3 Nietzsche a čas

Přítomnost je chápána jako prázdná forma evidence nadcházení. Nadcházení vychází z prolínání dimenzí minulého a budoucího. Minulost je již definitivně rozhodnuta a budoucnost se odvíjí právě od definitivně rozhodnuté minulosti. Prolnutím minulosti a budoucnosti je určen obsah přítomného, které tvoří pomezí k budoucímu, které se právě rozhoduje.²¹

„Dimenze času sami o sobě a ve své pravdě nemají povahu „již-ne přítomnosti“, přítomnosti, „ještě – nepřítomnosti, což jsou významové redukce stran substancionálního subjektu prázdné formy evidence aktuální, jež je stabilní, ustavičně přítomná a bezobsažná.“²²

---

19 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 226.

20 Tamtéž, s. 227.

21 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 43.

22 Tamtéž, s. 43.

Čas je podle Nietzscheho nepřetržitý a celistvý. Není možné, aby čas nebyl. Proto je ustavičný. Při předpokladu, že čas nemůže nebýt, není možné, aby někde začal a před ním nic nebylo, stejně tak, aby skončil. Nietzsche tedy usuzuje, že čas se navrácí a tvoří jakýsi pomyslný kruh. Používá obrat „věčně přesýpací hodiny bytí“ Bytí je povahou času a naopak.²³

Člověk vnímá čas, podle obsahu prožitku. Někdy utíká pomaleji, někdy přímo utíká úprkem. Proto musíme dělat rozdíl mezi „pocitovým časem“ a „skutečným časem“. Věčnost je pak v pozitivním světle, pokud je dána v horizontu času a je zdrojem hlubokou zkušeností o čase. „*Život nelze rozkouskovat na věci žádoucí a nežádoucí, život lze přijmout nebo zavrhnout jen jako celek*“.²⁴

Času nelze uniknout. Spolu s časem vše pomíjí. To ovšem není důvod ke skepsi života. Naopak. Podle Nietzscheho bychom se měli s časem smířit, oprostít se od strachu z něj a využít čas ve svůj prospěch. Život se má prožít radostně a s potěšením. K tomu, abychom takto mohli život prožít, musíme chtít a mít pevnou vůli.²⁵

Pokud je čas stále přítomný, tak nemůže pominout ani nastat, pak „návrát“ nemůže nastat, protože je jen přítomnost. Naše mysl (duch) není schopna udržet přítomnost stále, ale mění svoje obsahy podle toho, čím je zasažena. V mysli stále něco nastává a pomíjí, mění se obsahy mysli. Právě bytí, čas a to, co sebou přináší se „navrací“ jako totéž. Každé naše konání a rozhodnutí „navrací“, a bude se navracet věčně. Naše rozhodnutí a jednání by mělo být takové, aby bylo únosné po celou věčnost. Pokud budeme litovat našich rozhodnutí a konání, budeme nenávidět náš život a to po celou věčnost.²⁶

2. 2. 4 Nadčlověk a poslední člověk

Nietzsche spojuje Nadčlověka s vyzrálostí člověka. Tuto zralost či nezralost posuzuje z pohledu individuálního a hlavně z dějinného pohledu.

„Poslední člověk“ je podle Nietzscheho neviditelný člověk, který zapadá mezi ostatní, má rád spokojený pohodlný a nenáročný život. Žije tak, jak je to žádoucí, podle pravidel, nemá ambice. Ztratil vlastní já, funguje v zaběhnutých vzorcích. Je nevyzrálý, slabý, neutužený utrpením a námahou. Jak je možné z ubohého člověka dospět k nadčlověku? Prvním kritériem je najít svoji sílu, uvědomit si svoji nevyzrálost a slabost a opovrhovat jimi. Do vlastností, které nám brání v

---

23 Tamtéž, s. 48.

24 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 347.

25 Tamtéž, s. 259.

26 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 53 – 54.

rozvoji, musíme nahlédnout, uvědomit si je a překonat. Člověk musí poznat svoji sílu, naučit se tvořit. Čím více se podaří překonat životních překážek, zbavit se svých zaběhnutých povinností, naučit se říci „ne“. Člověk, který je vyzrálý a dospělý vyměnil pojem „musím“ za pojem „chci“. To co slíbí, má právo učinit. Pokud se člověk bere příliš vážně, nemůže žít tak, jak by měl, radostně a tvořivě. Zde Nietzsche přikládal velký význam souvislosti dítě a hra. Hravý přístup k řešením i těch nejtěžších problémů a k životu je důkazem naší velikosti. I k posvátným věcem by měl mít člověk „hravý a nevážný“ přístup. Nietzsche tím nechtěl nabádat k zneuctění posvátného nýbrž k jinému pohledu na věc.²⁷

*„Moudrost jako spánek beze snů, představuje umění unikat nepokoji otázek a neklidu tázání, člověku pak zakrývá, že všechno co má skutečnou sílu a ztělesňuje opravdovou hodnotu, vzniká až na základě boje, nezískává se tedy bez zásluhy jako pouhý dar“.*²⁸

3 Věčný návrat téhož a jeho první formulace

První zmínka o „věčném návratu téhož“ pochází z roku 1881 v neveřejném deníkovém zápisu KSA. Nietzsche si vytvořil náčrt „věčného návratu téhož“.

Náčrt:

- 1) Přivlastnění si základních omylů
- 2) Přivlastnění si vášní
- 3) Přivlastnění si vědění a vědění, které se vzdává. (Vášeň poznání)
- 4) Nevinný, Jedinec jakožto experiment. Usnadnění života, ponížení, oslabení – přechod.
- 5) *Nová rovnováha: věčný návrat téhož.* Nekonečná důležitost našeho vědění, mýlení se, našich návyků, životních způsobů, proto, co přichází. Co učiníme se *zbytkem* našeho života – my, již jsme strávili jeho největší část v nejpodstatnější nevědomosti? *Učíme tu nauku* – nejsilnějším prostředkem je *přivlastnit si ji*. Náš druh blaženosti, jakožto učitelů největší nauky.²⁹

Již v této době se zmiňuje Nietzsche o samotě. Osamocení člověk je jen se svými myšlenkami. Novák říká, že: *„Osamělost je jakožto spočívající oddálení v klidu centra čekáním, které nečeká na nic jednotlivého, na nic určitého, na žádné určité jsoucnost, nýbrž je takovým čekáním, které je uvolněné pro dotek ukazujícího se věčného návratu téhož“.*³⁰

---

27 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 206 - 209

28 Tamtéž, s. 210

29 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 13.

30 Tamtéž, s. 16

Na kruhový návrat téhož Nietzsche usuzuje z několika premis. Dění je síla. Míra síly je nekonečná a má i nekonečný počet situací, které mohou nastat. Působí v nekonečném čase. Z toho vyplývá, že kdyby svět měl jen omezenou možnost kombinací, pak by ho již v nekonečném čase musel dosáhnout. To se však nestalo. Proto se všechny kombinace stále opakují, nesččetněkrát byly a věčně se budou vracet. Abychom nepropadli beznaději z bezcílnosti žití, je zde Nietzscheho myšlenka „věčného návratu téhož“, která změní naše uvažování. Přijmutí, znamená přitakat nahodilému. Žít tak, abychom chtěli žít svůj život stále (na věčnost) stejně.³¹

3.1 Radostná věda

U Nietzscheho se střídalo období pesimismu s obdobím klidu a radosti. Záleželo na jeho momentálním zdravotním stavu. Právě ve fázi klidného, téměř pozitivisticky naladěného období, vznikla kniha *Lidské příliš lidské*. Do tohoto období můžeme též zařadit *Ranní červánky* a *Radostnou vědu*. Toto období bývá občas nazýváno jako druhé období. V této době dochází k proměně Nietzscheho myšlení. Nietzscheho myšlení dosahuje radikálních změn jeho postojů. Fink doslova píše: „*Nyní se Nietzsche probouzí z romantického uctívání hrdinů, ovívá ho svěží chladnější vzduch a přináší mu odstup od idolů, aby se mohl osvobodit se k sobě samému*“.³²

Jeho myšlení je zaměřeno na člověka a všechny otázky se váží k člověku. Člověk je střed světa. Metafyzika je vysvětlena jen jako potřeba člověka, která mu dává útěchu před strachem z lidských nedostatků a nedostatečné vůle. Stejně je vysvětleno i náboženství, které se též zrodilo ze strachu a potřeb. Život je nyní hodnocen z pohledu psychologie a biologie. Fink hovoří o takzvaných dopoledních myšlenkách.³³

Nietzsche v předmluvě 2. vydání *Radostné vědy* z roku 1886 napsal: *Radostná věda: to znamená saturálie ducha, který trpělivě vzdoroval strašlivému dlouhodobému tlaku – trpělivě, přísně, chladně, aniž by podlehl, ale bez naděje – a který je pojednou přepaden nadějí, nadějí na zdraví, opojností uzdravování.*“³⁴

---

31 Kouba, P. *Nietzsche - filosofická interpretace*, s. 49.

32 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 48.

33 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 55 – 57.

34 Nietzsche, F. *Radostná věda*, s. 7.

3. 1. 1 Věčný návrat téhož v Radostné vědě

V Radostní vědě, která byla vydána v roce 1882, se poprvé veřejně objevila myšlenka „věčného návratu téhož“. První aforismus, který k myšlence „věčného návratu téhož“ směřoval je ve třetí knize Radostná věda, aforismus 125 - Pomatenec. Nietzsche zde nechá Pomatence zvěstovat smrt Boha. Pomatenec nejdříve hledá Boha mezi lidmi, ti se mu ale jen smějí. Když nedostal od lidí odpověď, začal na ně křičet, že Bůh je mrtev. „*My jsme ho zabily – vy i já. My všichni jsme jeho vrahy! Ale jak jsme to udělali?*“ Pokračování jeho proslovu k lidem pokládá otázky, proč ho lidé zabily. Po svém proslovu se podívá do davu, a zjistí, že lidé nechápou, o čem mluví. „*Přicházím velmi brzy, ještě nenastal můj čas. Tato nesmírná událost je ještě na cestě a putuje, ještě nepronikla až k uším lidí.*“³⁵

V aforismu 341 pod názvem Největší zátěž, se již objevuje přímo „věčný návrat téhož“ a postava „Démona“. Démon je našeptávač v největší samotě, který se ptá, zda by dotyčný člověk chtěl prožívat svůj život, který nyní žije, nespočetně krát, stále stejně a po celou věčnost. Největší zátěží je právě tato otázka: „*Chceš to ještě jednou a ještě nespočetně krát?*“³⁶

V následujícím aforismu, která se jmenuje Incipit tragoedia a má číslo 342 se Nietzsche zmiňuje o Zarathustrovi. Ten musí nejdříve zaniknout, aby se mohl stát opět člověkem. Jeho zánik je nevyhnutelný, protože vše zaniká, aby to mohlo vzniknout znovu. Zarathustra promlouvá ke hvězdě, a vysvětluje jí, proč zatoužil opět po lidské společnosti. Po deseti letech života v samotě, se proměnilo jeho srdce, chtěl se podělit o svoji moudrost a najít „nové těžiště“ ve svém životě. „*Musím sestoupit do hloubi: jako ty sestupuješ navečer, když odcházíš za moře a neseš světlo i do podsvětí, ty hvězdo přebohatá! - musím jako ty stejně zaniknout, západem to nazývají lidé, k nimž chci dolů.*“ (Radostná věda s.199)

---

35 Tamtéž, s. 121.

36 Tamtéž, s. 199.

3. 2 Nietzsche a Zarathustra

Nejnámější Nietzscheho dílo *Tak pravil Zarathustra* vzniklo v Nietzscheho třetí, definitivní fázi. V Zarathustrovi dochází k obratu v jeho životě, protože ví, kam směřuje. Myšlenky, které již byly naznačeny v *Radostné vědě*, ale také v *Ranních červáncích*, se v plném světle ukazují právě v Zarathustrovi. „*Je-li svobodný duch sebevědomím lidské existence v modu bytí, velikosti, tedy vnitřní pravdou náboženského, uměleckého a metafyzického génia, klíčovému pojmu jeho romantické „metafyziky umělce a umění“ z prvního období, pak je Zarathustra jeho završením*“. Podle Finka jsou Zarathustra, svobodný duch a Génieus stejné postavy, jen procházejí proměnou podle toho, jakým obdobím si právě procházel sám Nietzsche. Tak pravil Zarathustra je podle Nietzscheho básnické dílo. Sám tvrdí, že jde o básnictví nejvyššího stupně a srovnává se s největšími básníky. Zarathustra nám zvěstuje „věčný návrat téhož“.³⁷

Zarathustra opustil svůj domov mezi lidmi a odešel do hor. Tam byl sám, jen se svým duchem a samotou. Po deseti letech, se rozhodl se, že opustí horu a sejde zpět k lidem. „*tak se započal Zarathustrův zánik*“.³⁸

Ve druhém díle je myšlenka „věčného návratu téhož“ již náznakově uvedena prostřednictvím Ducha pomsty a Nadčlověka. Myšlenka Nadčlověka a Ducha pomsty spolu přímo souvisí. Ve druhém díle Zarathustry se Duch tíže jmenuje Duch pomsty. Duch tíže i duch pomsty představují naší mysl a jsou svou funkcí v Zarathustrovi stejní. Lidská vůle koná rozhodnutí v určitém okamžiku - v přítomnosti, která se ihned přesune do minulosti. Naše rozhodnutí je svým přesunem do minulosti nezvratné a definitivní. Na minulost lze už jen vzpomínat a svojí vůlí ji již neovlivníme.

3. 2. 1 Duch pomsty (tíže)

To, co vykonáme si ve své vůli neseme jako tíhu, neboli břemeno. Tento duch je zmáhán myšlenkami minulosti, nutí nás k zamýšlení, zda to, co jsme vykonali bylo to správné, a zda by jiné rozhodnutí bylo lepší. Duch, neboli vůle si pak vyčítá, že jeho rozhodnutí nebylo správné, i přesto, že není možno určit, zda jiná volba by byla ta správná. Zarathustra s vědomím „věčného návratu téhož“ ví, že sebeklam je hrozbou, že to, jak jsme se rozhodli, nelze změnit. Kdybychom mohli

³⁷ Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 70.

³⁸ Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 7

změnit minulost, došlo by ke změně dění světa i času.³⁹ Vůle je naše hybná síla, ale také musí projít proměnou. Musí dospět z módu „musím do módu „chci“. Tato změna nám pomůže se zbavit Ducha tíže. Duch tíže se obrací sám proti sobě, proto ho Nietzsche vyobrazuje jako ďábla, arcinepřítele, půl trpaslíka, půl krtka, chromého skřeta. „ *Těžká zve se mu země, těžký se mu zve život, a tak tomu chce duch tíže! Kdo však lehkým chce se stát a kdo ptákem se chce stát, necht' miluje sám sebe: - Tak učím Já* “. ⁴⁰

Chtění je to, co nás osvobozuje. Chtění je pozitivní k životu a je dokladem životní síly. Raději chceme něco neužitečného, neskutečného, než abychom nechtěli. Pokud vůle nechce, propadáme se na dno života. Dochází k životnímu sestupu. Nechtěním, se člověk již nezdokonaluje, netvoří. Tomuto jevu je nutné se účinně bránit právě rozvíjením své vlastní vůle. Chtění nám ukazuje naši vlastní cestu, my sami se musíme rozhodnout, jakou půjdeme. ⁴¹

„ *A jenom nerad jsem se vždy vyptával po cestách – to mi bylo vždy proti mému vkusu! Raději jsem se ptával samých cest, raději jsem je zkoušel* “. ⁴²

Duch pomsty představuje také čas. Čas, který svojí vůlí nemůžeme ovlivnit. Naše vůle je ovlivňuje naši minulost i budoucnost, je její stvořitelkou. Problém může nastat, když se vůle neumí smířit s minulostí. Pak je vůle chycena v pasti a Duch tíže ji začne nahlodávat. Ctění je pak proti času bezmocné a čas začne být utrpení. V tomto případě si pak vůle nese pocit viny, což ji oslabuje a bytí je utrpením. Pokud se vůle smíří s časem, je pak zdrojem radosti i pocitu síly. Když pochopíme, že minulost i přítomnost není vězením, uplatní se produktivnost času. Zákon času říká, že „ vše pomíjí a zaniká“. Trápit se minulostí, která je definitivní, je pro člověka kontraproduktivní. S časem se musíme smířit, jinak nás zbaví radostného života a rezignaci ke chtění, potažmo životu samému. ⁴³

Duch tíže se snaží Zarathustrovi ukázat, že čas se točí v kruhu a nenápadně mu podstrkuje myšlenku „ věčného návratu téhož“ - „ *A tento pomalý pavouk, jenž leze v měsíčním svitu, a tento svit měsíční sám a já a ty na cestě pod branou, šeptajíce spolu, o věčných věcech šeptajíce – zdaž není nutné, abychom tu již byli bývali?-a zde nepřijdeme nutně zas a nepoběžíme onou druhou ulicí, tam před námi, onou dlouhou hrůznou ulicí – zdaž se nebudeme vracet navěky?* “ ⁴⁴

---

39 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 68.

40 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 176.

41 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 257.

42 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 179.

43 Mokrejš, A. *Odvaha vidět*, s. 258.

44 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 145.

Myšlenky se nakonec v Zarathustrovi ztiší a zjeví se myšlenka „ věčného návratu téhož“. Zarathustrovi se podařilo smířit se s časem a duch tíže již neměl důvod Zarathustru dál doprovázet

3. 2. 2 Zarathustra – zvěstovatel smrti Boha

Zarathustra se pokouší zvěstovat smrt boha již v prvním díle. Smrt boha je východiskem Zarathustrova učení. Smrtí Boha končí zásvětno. S koncem zásvětna odchází možnost posmrtného života mimo náš svět. Když Zarathustra osamocen sestupoval z hor, potkal světece. Světec – poustevník žije v lese, sám, mimo lidskou společnost, aby se mohl plně věnovat modlitbám a lásce k Bohu. Po krátkém rozhovoru Zarathustra odchází a ke svému srdci šeptá: „*Což je to možné! Tento staříčkový světec ještě ani nezaslechl ve svém lese, že bůh je mrtev!*“⁴⁵

Zarathustrova řeč O třech proměnách nám vysvětluje, jak se mění duch po smrti Boha. První proměna ducha je ve velblouda. Velbloud je velké pokorné zvíře, které po poušti přenesse vše, co mu je naloženo – duch změněn ve velblouda také nese pokorně velké břímě, hrbí se pod nadvládou boha a mravními zákony. Nietzsche zde popisuje člověka, který si sice plní povinnosti, je oddaný, úslužný. ale hlavně chce poslouchat Boha a podřídit se mu. Velbloud je pod vlivem slova „musíš“⁴⁶

Druhá proměna se odehrává na poušti. Velbloud se po boji s drakem promění ve lva. Nietzsche vykresluje boha jako velkého draka. Tato proměna vyjadřuje boj ducha s Bohem. Je to boj ducha, který se již nechce nechat vést Boží vůlí, chce svobodu a umět říci ne ! Jde zatím o přechod ke svobodě od něčeho – od Boha a jeho mravních zákonů. Lev již ovládá pojem „chci“, ale zatím nevede k tvořivosti.

Poslední, třetí proměna, je proměna ducha v dítě. Dítě je hravé a tvořivé. Hra je to, co člověka vrátí z odcizení se od sebe sama. Hra osvobozuje. Nietzsche hrou vyjadřuje svobodu.⁴⁷ „*Nevinností je dítě a zapomenutím, je novým počítím, je hrou, je kolem ze sebe roztácejícím, je prvním pohybem, je posvátným ANO. Věřu, že hře tvorby, bratři moji, je třeba posvátného ANO: svou vlastní vůlí chce potom duch, svůj vlastní svět si zbuduje, světu jsa ztracen*“.⁴⁸

---

45 Tamtéž, s. 9.

46 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 81.

47 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 83.

48 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 22.

3. 2. 3 Zarathustra a nadčlověk

Po té, co se Zarathustra rozešel se světce, došel do města na tržiště, kde promluvil ke shromážděným lidem : „*Hlásám Vám nadčlověka. Člověk je cosi, co má být překonáno, co jste vykonali, aby byl překonán? Všechny bytosti dosud vytvořili něco nad sebe samy: a vy chcete být odlivem tohoto velkého přílivu a raději snad se vrátit k zvířeti, než abyste překonali člověka?*“⁴⁹

Tito shromáždění lidé, zde představují „ posledního člověka“. Poslední člověk žije zaslepen ve společenství s pocitem štěstí. Pohodlnost je pro něj to pravé. Dělá to co ostatní, aby nebyl vidět, nemá radost ze života. Poslední člověk není schopen vzestupu, protože mu chybí vůle, chtění. Poslední člověk se propadá do začínajícího nihilismu, který si není schopný prožít. „*Co je láska? Co stvoření? Co touha? Co hvězda? Tak se ptá poslední člověk a mžourá.*“⁵⁰

Mžourající člověk, je předstírající člověk. Ústa se hlásí k hodnotám, ale mžouráním dává najevo, že nechce překonávat žádné překážky, námahy ani konflikty. Mžourající člověk se navenek tváří, že je ochoten přehodnotit dosavadní hodnoty. Pokud má dojít „ k činu“, couvne. Mžourající člověk se bojí žít riskantně a nebezpečně. Má strach přehodnotit svoje hodnoty, drží se zaběhnuté morálky, ač už v ní nevěří. Přivtělit si myšlenku „věčného návratu téhož“ vyžaduje svobodu a odvahu. Z duše člověka, který svojí vůlí nenajde odvahu, stane se duch tíže. Kde chybí chtění, nemůže přijít vzestup.⁵¹

Zarathustra viděl naději ve vyšším člověku. Vyšší člověk ztratil cíl života. Hledá novou jistotu, novou životní cestu. Na rozdíl od posledního člověka vědí, že „musí“ změnit svůj život. Vyšší lidé – *dva králové, již nesloužící papež, zlý kouzelník, poutník-stín, věštec, člověk svědomitého ducha a nejohybnější člověk*, stoupají na horu k Zarathustrovi, aby jim ukázal, jak nové životní cesty dosáhnout. Jejich duše se neumí zcela smířit s faktem, že bůh je mrtev, že nyní začíná nová etapa jejich života, která je svobodná. Jsou to zoufalí lidé, kterým chybí odvaha k osvobození duše i přesto, že se snaží. Zarathustra jim ve své sluji poradí, aby se naučili smát sami sobě. Smích je zde myšlen jako nástroj k osvobození duše. Smích, který představuje odlehčení života, i přes jeho útrapy. Vyšší lidé se sice snaží, ale nejsou toho schopni. Jejich snaha udělat si legraci sami ze sebe zní těžkopádně. Zarathustru zcela nepochopili. Vyšší lidé cítí, že musí změnit jejich životní cestu, ale nechtějí to. Jejich vůle stále uvažuje v modu „musím“ místo modu „chci“.

---

49 Tamtéž, s. 9.

50 Tamtéž, s. 14.

51 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 81

Soucít je Zarathustrův poslední hřích, který ho po překonání vynese k největší zralosti. Zarathustra je připraven. Nietzsche nám již nesděljuje k čemu je Zarathustra připraven, zda k dalšímu zvěstování nebo k jinému velkému činu.....⁵²

V následující povídce *Probuzení*, pak vyšší lidé uspořádají bohoslužbu k oslu, který na všechny jejich litanie přikyvuje a hýká. Nedokázali se odpoutat od svého starého vědění a přijmout nové. Vyšší lidé hledají jen smíření, nejsou schopni přijmout myšlenku, že Bůh je mrtev a nemohou dosáhnout k nadčlověku. „*Všichni vyšší lidé leželi jako děti a staré věřící ženy na kolenou, modlíci se k oslu.*“⁵³

Nadčlověk je protikladem posledního člověka. Cesta k nadčlověku vede přes poznání sebeklamu, přehodnocení svých ideálů. Překonávání životních překážek je pro nadčlověka samozřejmostí, nevyhýbá se trýznění, bolesti ani nebezpečstvím, protože ví, že ho posílí a patří k životu. Umí se vzepřít nesmyslným a ponižujícím požadavkům, umí říci ne! Ví, jak uplatnit svoji tvořivost. Vzdát se svého starého vědění není pro nadčlověka problém. Nietzsche – Zarathustra vypovídá o nadčlověku ve svých samomluvách, takzvané dithyrambické promluvy. Protože jsou tyto rozmluvy plné nápodoby, není jednoduché je rozluštit. Nadčlověk věří, že bůh je mrtev: lépe všichni bohové jsou mrtvi. Boha nahrazuje země, věří v nutnost zániku věcí i bytostí světa, aby mohly zase vzniknout. Je smířený s časem, je svobodný. Slast a chtění, vůle k moci je jeho přirozeností. Nadčlověk přesahuje člověka, a jeho životní cesta vzestupuje. Nadčlověku by měl dospět ke zjevení myšlenky „věčného návratu téhož“. V knize tak pravil Zarathustra žádný člověk k nadčlověku nedospěje.⁵⁴

Nietzscheho definice pro lidskou velikost představuje *amor fati*. Nietzscheho definice pro *amora fati* je uvedena v knize *Ecce homo*: „*Nechtít nic jinak, do budoucna, minula, ani na věky věků. Nutné nikoli jen snášet, tím méně zatajovat – veškerý idealismus přelhávaní nutného-, nýbrž milovat.....*“⁵⁵

---

52 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 135.

53 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 287.

54 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s.82- 87.

55 Nietzsche, F. *Ecce homo*, s. 113.

3. 2. 4 Zjevení „věčného návratu téhož“ a životní vzestup

O myšlence „věčného návratu téhož“ se Nietzsche letmo zmiňuje na konci druhé knihy Tak pravil Zarathustra. Třetí díl je této myšlence věnován. Myšlenka „věčného návratu téhož“ je i ve třetím díle zahalena tajemstvím a jak vypadá zjevení myšlenky „věčného návratu téhož“ se nedozvíme. V povídce O Vidění a hádance a Uzdravující se, se Nietzsche o „věčném návratu téhož“ přímo zmiňuje, ale pouze opět ve formě nápodoby. V ostatních povídkách jsou jen letmé náznaky.

K myšlence věčného návratu téhož musíme dospět, protože se jedná o zjevení. Není to myšlenka, které se můžeme naučit, stejně jako myšlence Boha a jeho desateru přikázání. Myšlenka věčného návratu téhož se zjeví v nejhlubší samotě. Zarathustra ve třetím díle stoupá na nejvyšší hory, aby se stal tím nejosamělejším z nejosamělejších. Poslední Zarathustrova proměna začíná.

V kapitole „O vědění a hádance se ukazuje poprvé podobenství „myšlenky věčného návratu téhož“. Zarathustra nejdříve rozmlouvá s duchem tíže (se svým svědomím) o běhu času. Když zmizí duch tíže, Zarathustrovi se zjeví podobenství myšlenky „věčného návratu téhož“, ve formě mladého pastýře a černého těžkého hada. Had pastýřovi vlezl do úst. *„Ale pastýř kousal, jak mu radil můj výkřik: kousal a dobře kousal! Daleko od sebe vyplivl hlavu hadí: - a vyskočil – Ne již pastýř, ne již člověk – kdosi proměněný, ozářený, jenž se smál! Nikdy ještě na zemi nesmál se člověk jako on!“*.⁵⁶

Nietzsche se snaží ukázat, jak je těžké myšlenku o „věčném návratu téhož“ přijmout. Had dusí pastýře, stejně jako myšlenka „věčného návratu téhož“ lidskou mysl. Není totiž jednoduše přijmou fakt, že se život bude stále stejně opakovat po celou věčnost, včetně útrap a všeho malého i malých lidí. Máme dvě možnosti: propadnou zoufalství, tížit svoji mysl, že je již vše dáno minulostí a proto nemá nic smysl, ztratit odvalu a vrátit se k ubohému člověku, nebo přijmout myšlenku věčného návratu téhož, sebrat odvalu a rozhodovat se s vědomím, že se takto budeme rozhodovat stále a navěky. Čas a jeho uchopení je opět hlavním tématem. Prolínání minulosti, budoucnosti a brána času jako přítomnost. Hádankou Nietzsche myslí propast času – Zarathustrovo vidění.⁵⁷

Aleš Novák rozděluje kapitolu O vidění a hádance na tři části. První část je Proemium. Jde o obecnou motivaci. Myšlenka se zjeví náhle. Náhlost je, to co nás uvede do údivu, neklidu, znepokojení a zasmušilosti. Tím mysl přivede k jednotlivému vnucujícímu se jsoucnu a donutí mysl

⁵⁶ Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 146.

⁵⁷ Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 101 – 103.

zaobírat se celkovým smyslem jsoucího. Transcendencí jednotlivého i celého jsoucna se otevře volnost pro neskrytost bytí.⁵⁸ Druhá část je o Prvním zjevení věčného návratu směrem do budoucnosti. Nietzsche představuje minulost, ze které s odvíjí budoucnost. Vychází z toho, že čas bude trvat, i přes to, že pomíjí. Budoucnost se od minulosti odvíjí a nelze ji ani zpomalit ani zastavit.

Ukazuje nám, že dimenze jsou shodné a tím zaručí stálost pomíjení času. Třetí část Novák pojmenoval Druhé zjevení věčného návratu směrem do minulosti. Nietzsche změnil svůj směr myšlení v souvislosti opačného směru cesty. Tedy od budoucnosti k minulosti.⁵⁹

Jak jsem již uvedla výše, myšlenka „věčného návratu téhož“ se jako další věnuje kapitola Uzdravující se. Ostatní kapitoly jen krouží kolem tohoto tématu, zlehka se ho dotýkají. Všechny Nietzscheho myšlenky směřují k myšlence „věčného návratu téhož“, proto je nutné se podívat i na ostatní kapitoly, protože bez jejich výkladu a porozumění se můžeme jen stěží domnívat, co chtěl Nietzsche vyjádřit. Nietzsche řeší vztah člověka ke světu samém. Může nastat situace, kdy pomyšlení na věčnost mysl demotivuje k životnímu vzestupu. Povídka Zmenšující ctnost se vrací k malému člověku. Při návratu do své sluje se Zarathustra rozhodne, že nepůjde ke své sluji přímo, ale oklikou, aby se podíval, jak se lidé změnily. Zjistil, že lidé stále neumí „chtít“, a uznávají jen malé ctnosti, stačí jim jen to malé štěstí, žít v poklidu, bez starostí, bez cíle a pokud možno tak, aby nemuseli překonávat životní překážky. Po celou dobu pobytu mezi nimi Zarathustra rozmlouvá jen sám se sebou, nic lidem nezvěstuje. Lidé se každou hodinu zmenšují, jsou slabší a slabší. Zarathustra ví, že jejich i jeho hodina teprve přijde. „*Ó požehnaná hodino blesku! Ó tajemství před polednem! - Tančící pochodně jednou z nich udělám a zvěstovatele s jazyky plamennými: - zvěstovati jednou mi budou jazyky plamennými: Přichází, je na blízku, veliké poledne!*“⁶⁰ Zarathustra se přesvědčil, že vztah člověka ke světu je stále stejně chudý. Na hoře Olivové je povídka, která se věnuje opaku malého člověka – velkému člověku, který již našel odvahu k otevření se světu. Velký člověk stoupá vzhůru. Podobnost velkého člověka Nietzsche vyobrazuje jako „*zimní nebe se sněžným vousem, ten stařec bělohavý – že mi vzejde mlčící zimní nebe, jež slunce své často zamlčí.*“⁶¹ Pro Zarathustru je lepší mrazivé nebe nežli teplo. Zima představuje tvrdost, kterou musí velký člověk mít.

---

58 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 60.

59 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 105.

60 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 157 – 158.

61 Tamtéž, s. 158

Rozkoš, vládychtivost a sobectví. To jsou tři věci, které v křesťanství představují hřích. Tři zakázaná jablka křesťanství. Jak tyto vlastnosti vidí Zarathustra? Odpověď nalezneme v povídce O trojím zlu. Opět se zde probírá otevřenost k světu. Zarathustra přehodnocuje tři hříšné věci – přehodnocuje doposud neuznávané hodnoty. Rozkoš je zakázaná těm co věří v zásvěti. Podle Zarathustry je právě rozkoš co život vyzdvihuje. Jde o opojení okamžikem. Rozkoš je přirozená a věčná. Vladychtivost je protikladem „zmenšujících se ctností“. Je hnacím motorem. Je nástrojem k životnímu vzestupu.

Sobeckost, pokud vychází z mohutné duše, která je radostná a „tančící“ - to je sobecká rozkoš a ta je „ctností“. Odhání od nás vše špatné – zbabělé, díky ní pohrdáme vším nízkým. Sobeckost nás povznáší, utužuje naši sílu a pomáhá v prosazení a dosažení vytyčených cílů. Přehodnocení hodnot je zde opět ve vztahu ke světu. ⁶² „*A kdo hlásá, že Já je svaté a zdravé, a kdo blahoslavi sobectví, věru, ten taky dokáže, co ví, a prorocky hlásá: Hle, přichází, je na blízku veliké poledne!*“.⁶³

O duchu tíže jsem se již zmiňovala výše. Skřet, který brání mysli v rozletu, sužuje ho morálkou, bohem i zásvětím. Vyvolává pocit viny v naší mysli a brání v osvobození duše. Nutí k životnímu sestupu a nitrosvětským věcem. Ducha tíže se zbavíme osvobozením ducha, jeho vůle.⁶⁴

Uzdravující se, to je druhá povídka, ve které je naplno zmíněna myšlenka „věčného návratu téhož“. Jednoho rána Zarathustra začal vyvolávat svoji nejhlubší, propastnou myšlenku na povrch. Ta však nepřichází a Zarathustry se zmocní ten nejhlubší hnus. Po sedm dní leží ve své sluji jako mrtvý. Po probuzení rozmlouvá se svým hadem a orlem, symboly země a nebe. Zarathustrovise zjevilo, že se navrací stále a věčně nejen největší člověk, ale i ten nejmenší. Zděsila ho podobnost nejmenšího a největšího člověka. Dalším co Zarathustru vyděsilo, byla omrzelost z člověka a hnus, který Zarathustru provázel. Pak již hovoří jen zvířata: „*Ted' umírám a mizím, tak bys promluvil, a za okamžik obrátím se v nic. Duše jsou stejně smrtelné jako těla. Ale vrátí se uzel příčin, do něhož já jsem zamotán – a ten mě opět vytvoří!. Já sám náležím k příčinám věčného návratu.*“⁶⁵ Zarathustra se opět vrátí spolu s orlem a hadem. Bude promlouvat o velkém poledni, hlásat smrt Boha i příchod nadčlověka.

---

62 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 173 -175.

63 Tamtéž, s. 175.

64 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 196.

65 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 203.

Zarathustra již ví, jak vypadá věčný návrat téhož. Vstupuje do prostoru času a rozmlouvá ke svojí duši. Nyní jeho duše v prostoru veškerenstva. Jeho duše se stává světskou. Věčný návrat téhož nemá ve svém bytí žádné ukotvené těžiště. Třetí kniha je zakončena zpěvy. Jde o písně oslavující život, včetně jeho nástrah a tajů. Sedmero pečetí, je závěrečná povídka, kterou třetí díl knihy končí. Jde o zapečetění knihy sedmero pečetěmi. ⁶⁶

Myšlenka „věčného návratu téhož“ je v Zarathustrovi obestřena tajemstvím, až do samého konce. V knize není popis, jak zjevení vypadá (Zarathustra je sedm dní nemocen). Mohl to být autorův záměr, ale Fink ve své knize říká, že Nietzschemu chyběly pojmy, kterým by myšlenku „věčného návratu“ popsal. Tím, že opustil metafyziku, nevěděl, co si počít s novou dimenzí. ⁶⁷

Jak pravil Zarathustra je kniha pro všechny a pro nikoho, jak píše sám Nietzsche. ⁶⁸ Myšlenka „věčného návratu téhož“ vzbuzuje ve čtenáři rozporuplné názory. Někdo ji uchopí jako nejtemnější myšlenku, jiný za ním hledá skryté sdělení, další jsou názoru, že se jedná o urovnání myšlenek samotného Nietzscheho, jeho osobních zkušeností, které jsou ovlivněny jeho psychickým i fyzickým stavem. Podle Haymana se za myšlenkou „věčného návratu téhož“ skrývá Nietzscheho preference věčnosti před sexualitou. Dalším názorem je, že kniha ani není filosofickým dílem, ale jde pouze o mystiku, která nemá nic společného s myšlením. Názor Ivana Dubského se shoduje s Eugenem Finkem, v tom, že základní pojmy myšlenky „věčného návratu téhož“ nebyly ontologicky prozkoumány a jediným důkazem jsou Nietzscheho myšlenkové pochody. ⁶⁹

Nietzscheho přehodnocování hodnot neprobíhá ve smyslu absolutního protikladu. Jeho přehodnocování spočívá v přehodnocování toho, co bylo uznáváno, ale zkušenostmi se ukázalo, že je to nevyhovující, dochází k obratu hodnot proti člověku, a člověk se odcizuje sám sobě. Nietzsche usiluje o jiný pohled na svět, náboženství i metafyziku. Jedním z Nietzscheho nástrojů k přehodnocování hodnot je „smrt Boha“. Nejde jen o pokus zbavit se křesťanství a otevřít lidem oči, ale i o návrat k otevřenosti světa a pozemskému životu. Nadčlověk je tělesně identický s člověkem, který je pevně spjat z pozemským životem a nebrání se mu v kladném ani záporném slova smyslu. Nadčlověk má již tušení myšlenky „věčného návratu téhož“. ⁷⁰ Další myšlenka, ze které Nietzsche

---

66 Nietzsche, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 206-213.

67 Fink, E. *Filosofie Fridricha Nietzscheho*, s. 98.

68 Nietzsche, F. *Ecce homo*, s. 132.

69 Dubský, I. *O Nietzscheho*, s. 26 – 32.

70 Dubský, I. *O Nietzscheho*, s. 18 – 25.

vychází, je vůle k moci. Vůle k moci je interpretována jako „*Puzení k moci, jejímu získání a dobytí...a dále pak jako ideový princip mocenské politiky a dokonce i nacistické ideologie*“.⁷¹

Podle Nietzscheho je vůle k moci prostředek k seberozvíjení, překonání sám sebe a je i nejvnitřnější podstatou bytí. Myšlenka, ze které směřují všechny výše uvedené Nietzscheho myšlenky, mají základ v myšlence „věčného návratu téhož“.⁷²

Prvním cílem mé bakalářské práce je najít odpověď na otázku, co „stojí za“ a co „naplňuje“ věčný návrat téhož. Každý člověk ve své životě musí udělat nespočetně rozhodnutí. Stejně tak se musel rozhodovat i Nietzsche. Nietzsche chtěl vnést jiný pohled na svět. Na svět bez bohů a náboženství. Jeho pohled na to, jak by měl svět vypadat, vycházel z jeho životních zkušeností a znalostí antické filozofie. Křesťanství se mu jevilo jako věc, která utlačuje lidský rozvoj a lidskou individualitu a to nejen ze současného pohledu, ale i dějinného. Nietzschemu se nelíbila křesťanská nadřazenost a zneužívání víry k dezorientaci člověka v běžném lidském životě. Křesťanství je nepřátelské vůči životu, hlásá, že svět je špatný a ošklivý a takový ho posle Nietzscheho křesťanství utvořilo. V lidech se snaží křesťanství vyvolat pocit viny, čímž ho „zlomí“. Nietzsche našel alternativu, pokud by křesťanství (a s ním i ostatní Bohové), přestali existovat.

Co naplňuje „věčný návrat téhož“? K myšlence „věčného návratu“ téhož musíme dospět, protože se jedná o zjevení. Jak toto zjevení vypadá Nietzsche nesdělil. Buď opravdu nenašel vhodné pojmy, jak napsal Fink, nebo tuto otázku nechal otevřenou záměrně. „Věčný návrat téhož“ tvoří celek, který má za úkol přehodnotit dosavadní duchovní úlohu v životě. Z myšlenky „věčného návratu téhož“ vycházejí další Nietzscheho myšlenky – nihilismus, smrt Boha, nadčlověk, vůle k moci i koncepce mimo dobro a zlo. K naplnění myšlenky je potřeba osvobodit svého ducha – mysl. Správně pochopit věčnosti ve smyslu času. Času se musíme přestat bát. Pomíjivost lidského času nás musí motivovat. Myšlenka věčného návratu téhož tlačí člověka k vzestupu. K vzestupu se nejprve zbavíme sebeklamu a iluzí. Pak máme volnou cestu k poznávání otevřenosti světa. Mít pevnou vůli, chtít se zdokonalovat, užívat si radostného života, mít touhy, které nás posouvají stále výš v žebříčku našeho života. Myšlenka „věčného návratu téhož“ nás naplňuje poznáním, že smrtelnost těla a duše není koncem, protože se budeme stále vracet a žít ten samý život. To je další důvod k využívání svých sil a směřovat k vzestupu, přestat se života bát a překonat svůj hnus k němu.

---

71 Dubský, I. *O Nietzscheovi*, s. 21.

72 Tamtéž, s. 21.

Myšlenka věčného návratu téhož nás nutí přehodnotit všechny naše dosavadní postoje, umožňuje nové sebepoznání. Velmi výstižně popsal „naplnění“ myšlenky „věčného návratu téhož“ Aleš Novák: „*Věčný návrat téhož*“ *zakládá a otevírá nové, radikálně radikálně odlišné pojetí světa odmítající každý náznak nespokojenosti se světem a vylučující všechny stopy sebelítosti. Tento svět sytí sám sebe, a vyživuje se sám ze sebe, jeho potravou jsou právě jeho vlastní exkrementy. Teprve tento svět je vskutku zralý, dokonalý a úplný, neboť vyrůstá z konečnosti a přitakává jí, a přece míří z „času“ k „věčnosti...“.*⁷³

Druhým cílem mé práce bylo najít to, co by si čtenáři knih Fridricha Nietzscheho měli odnést k pojetí vlastního života?

Myšlenka „věčného návratu téhož“ v sobě ukrývá spoustu kladných životních hodnot, ale zároveň nahání hrůzu. Jsou v životě příjemné chvíle, které by člověk velice prožíval znovu, znovu a znovu....,co ale například smrt milovaného dítěte následkem nemoci? Děsiví představa prožívat takový zármutek do nekonečna a nesčetněkrát, když tento fakt nelze lidskou vůlí ovlivnit! Nietzsche nabádá k radostnému životu i přes jeho nástrahy. Jít si za svým cílem, překonávat překážky a nenechat se ovlivnit ideologiemi. Věřit hlavně sám sobě. I sobeckost ve vztahu k dosažení svého cíle je účinná. Nelitovat svých rozhodnutí. Rozvíjet se, tvořivost a odvaha, jsou také vlastnosti, které by člověk měl mít. Ani čas, který je pomíjivý z pohledu našeho vnímání času, by nás neměl od životních cílů a chtění odradit. Člověk by měl žít tak, aby když se podívá zpět do minulosti, mohl si s klidným svědomím říci, že takový život, by rád prožil znovu.

Vlastnosti, které by měl mít nadčlověk jsou přínosem i dnes. Samozřejmě, jak jsem zmiňovala již v úvodu, Nietzscheho písemný projev je plný dvojsmyslů, které při trochu dobré vůle lze vyložit i negativním způsobem. To pak je zcela na volbě čtenáře, jakým způsobem Nietzscheho dílo uchopí.

---

73 Novák, A. *Epifanie věčného návratu téhož*, s. 282 – 283.

4 Závěr

Fridrich Wilhem Nietzsche zůstane a jeho filosofie zůstane diskutabilní na věky. Jeho knihy vybízejí k hledání toho pravého smyslu jeho myšlenek. Stejně jako jeho myšlenky, i jeho život zůstane zahalen tajemstvím. Rozborem jeho myšlenek a rozborem interpretací jeho textu od různých filosofů, se mi aspoň částečně podařilo udělat si představu, co Nietzsche chtěl sdělit a jakým způsobem uvažoval. Všimla jsem si, že interpretaci Nietzscheových textů bylo hlavně čerpáno z jeho neveřejných zápisků. Písemný styl, který Nietzsche používá, je velmi těžko pochopitelný. Čtenář musí číst velice pozorně. Pokud si čtenář přečte interpretaci Nietzscheových myšlenek, najde v jeho textech mnoho skrytého a lépe porozumí celému kontextu. Fridrich Nietzsche se pokusil lidem ukázat novou životní cestu, měl odvahu kritizovat křesťanství, morálku, nechat zemřít Boha. V době jeho života musel mít odvahu nebo spoléhal na svoji nemoc, že ho případně ochrání před hrozícími sankcemi.

*„Sám nyní půjdu, žáci moji! I vy nyní odejdete, a sami! Tak to chci. Věřu, radím Vám: odstupte ode mě a braňte se proti Zarathustrovi! A ještě lépe: Styďte se za něj! Snad vás podvedl! Nestačí, aby člověk poznání miloval své nepřátele: ať dovede nenávidět své nepřátele“.*⁷⁴

---

74 Nietzsche, F. *Ecce homo*, s. 93

5 Seznam použité literatury

DUBSKÝ, Ivan. *O Nietzschevi*. Vydání první. Praha: Revolver Revue, 2016. 145 s.. Revolver Revue; sv. 94. ISBN 978-80-87037-77-5.

FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2011. 223 s. Oikúmené; 139. ISBN 978-80-7298-266-0.

HRBEK, Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzschevě filosofii*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997. 221 s. Filozofická knihovna. ISBN 80-200-0588-9.

KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filozofická interpretace*. Vyd. 1. Praha: Český spisovatel, 1995. 290 s. Orientace; sv. 16. ISBN 80-202-0585-3.

MOKREJŠ, Antonín. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche - myslitel a filosof*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1993. 366 s. Philosophica. ISBN 80-85787-46-6.

NOVÁK, Aleš. *Epifanie věčného návratu téhož: filozofická interpretace základní myšlenky F. Nietzscheho*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2007. 123 s. ISBN 978-80-7254-995-5.

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Překlad Věra Koubová. Vyd. 2., Ve Votobii 1. V Olomouci: Votobia, 1996. 285 s. ISBN 80-7198-080-3.

NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce homo*. Překlad Ladislav Benyovszky. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1993. 157 s. ISBN 80-206-0270-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Překlad Otokar Fischer. V Olomouci: Votobia, 1995. 367 s. ISBN 80-85885-79-4.

6 Resumé

Ve své práci jsem se pokusila o analýzu pojetí Nietzscheovy myšlenky „věčného návratu téhož“. Chtěla jsem najít odpověď na otázku co podle Nietzscheho „ stojí za“ a „naplňuje“ myšlenku „věčného návratu téhož“ a co si měli čtenáři odnést z četby Nietzscheho odnést k pojetí vlastního života. Jako stěžejní dílo k prezentaci Nietzscheho myšlenek jsem použila jeho nejznámější dílo Tak pravil Zarathustra. V první části práce jsem představila Nietzscheho myšlenky, které souvisí s myšlenkou „věčného návratu téhož“. Ve druhé části se věnuji analýze třetího dílu knihy Tak pravil Zarathustra, který se přímo týká myšlenky „věčného návratu téhož“. V poslední části své práce jsem vyhodnotila zjištěné informace, které mi pomohly odpovědět na položené otázky.

In my work I have tried to analyze the concept of Nietzsche's ideas,, eternal return of the same. " I wanted to find an answer to the question of what Nietzsche,, worth "and fills,,",, idea of eternal return of the same "and what should readers take away from reading Nietzsche's concept to take his own life. As a major work for the presentation of Nietzsche's ideas, I used his best-known work Thus Spoke Zarathustra. In the first part I presented Nietzsche's thoughts related to the idea,, eternal return of the same. " The second part is devoted to the analysis of the third part of the book Thus Spoke Zarathustra, which directly relates to the idea,, eternal return of the same. " In the last part I found evaluate the information that helped me answer the questions.

